

Modeling and Explaining the Effectiveness of Trust Culture on Social Values of Sustainable Development (Case study: Residents of Shiraz)

Jahangir Jahangiri

Associate Professor of Sociology
Department, Shiraz University, Iran.

Mostafa Alizadeh Arand *

PhD student in economic sociology and
development, Shiraz University, Iran.

Asghar Mirfardi

Associate Professor of Sociology
Department, Shiraz University, Iran.

Mansour Tabiei

Associate Professor of Sociology
Department, Shiraz University, Iran

1. Introduction

The concept of trust culture, as a modern sociological construct, encompasses a broader scope compared to social trust. Ztompka (2007) highlights that trust-related decisions are embedded within cultural contexts, where normative rules encourage individuals to trust others (p. 124). Alongside this, development models increasingly emphasize sustainable development, focusing on the integration of cultural and human values. Andrews et al. (2017), in their book *Building State Capability*, assert that for mechanisms to be effective within a specific context, they must be reinvented by the people in that context—implying the importance of culture. Fukuyama similarly underscores trust as a cornerstone of social and cultural values, essential for economic development and stability (Sheikh, 2017, p. 8).

In Iran, sustainable development indicators face numerous challenges. Studies, such as those by Ghafari (2016) and Gheisari, Zaker, and Jalalzadeh (2022), identify significant instabilities in development. Soltanipour and Damari (2016) further highlight unfavorable conditions for sustainable development based on metrics like air quality, unemployment, inflation, and social harm.

Against this backdrop, the current study investigates the relationship between trust culture and the social values of sustainable development in Shiraz. It aims to answer the critical question: What is the relationship between trust culture and the social values of sustainable development, and how does trust culture influence these values?

* Corresponding Author: mostafaalizadeearand@gmail.com

How to Cite: Alizade Arand, M; Jahangiri, J; Tibiae, M; Mirfardi, A. (2025). Modeling and explaining the effectiveness of trust culture on social values of sustainable development (Case study: residents of Shiraz), *Journal of Social Development and Welfare Planning*, 16(64), 93-132.

2. Literature Review

Numerous studies have explored the role of trust culture across various dimensions. Malek, Heydarabadi, and Farzaneh (2022) identified political trust as the most significant factor influencing political development in Bandar Gaz. Mir Kamali, E'lami, and Naranji Sani (2012) found a positive correlation between trust culture and teacher performance in Tehran, with trust explaining 42% of performance variance.

Serajzadeh, Adhami, and Akbari (2013) reported that interethnic trust is relatively high among Azerbaijani, Persian, and Lur students but significantly lower among Kurdish students. Azkia and Hasani Rad (2009) demonstrated the pivotal roles of social trust and public participation in rural development programs. Zhou et al. (2022) revealed that education enhances trust among rural women in China.

Van Horn (2015) showed that individualism correlates with broader trust, while collectivism relates to narrower trust. Lastly, Gleaf, Robbins, and Klecko (2010) found that education and age negatively correlate with trust in Uzbekistan, whereas household size and socioeconomic status have a direct positive relationship with trust.

3. Methodology

This study employs a survey-based method conducted in 2024. Data collection utilized a researcher-designed questionnaire, validated by faculty members of the Sociology Department at Shiraz University. A pilot study involving 40 participants ensured reliability, confirmed through composite reliability and Fornell-Larcker criteria.

The statistical population comprised Shiraz residents, with a sample size of 384 calculated using Cochran's formula. To improve accuracy, 390 questionnaires were collected. A random cluster sampling method was employed, dividing Shiraz into eleven municipal districts. The relative population of each district determined its share of the sample size. Data analysis was conducted using SmartPLS and SPSS software.

5. Conclusion

This study reveals that trust culture, comprising social dispositions and structural factors, has varying impacts on the social values of sustainable development. In the dimension of social dispositions (e.g., future orientation and the desire for success), Shiraz residents scored high. However, in the structural dimension (e.g., institutional trust, social stability, and familiarity with the social environment), the scores were lower.

The first hypothesis, examining the overall impact of trust culture on social values, confirms that trust culture enhances social participation, tolerance, and freedom-oriented attitudes. The second hypothesis highlights the role of social dispositions, such as future orientation and success-driven attitudes, in fostering sustainable development. Future-oriented individuals are more likely to engage in long-term decision-making, promoting societal sustainability.

The third hypothesis, analyzing the structural aspects of trust culture, showed a weaker but significant impact, suggesting that institutional trust and social

familiarity can promote tolerance and political participation, though further research is needed.

In summary, the findings emphasize the critical role of trust culture in shaping social values aligned with sustainable development. Policymakers and researchers can leverage these insights to strengthen trust culture, thereby advancing sustainability goals.

Acknowledgments

This article is based on the author's Ph.D. dissertation. The author expresses gratitude to the supervisor, Jahangir Jahangiri, and advisors, Asghar Mirfardi and Mansour Tabiei, from the Department of Sociology, Shiraz University.

مدل‌سازی و تبیین اثربخشی فرهنگ اعتماد بر ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار به روش معادلات ساختاری (مورد مطالعه: ساکنین شهر شیراز)

دانشیار جامعه‌شناسی توسعه، گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

جهانگیر جهانگیری

دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

مصطفی عزیزاده آرند*

دانشیار جامعه‌شناسی توسعه، گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

اصغر میر فردی

استادیار جامعه‌شناسی سیاسی، گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

منصور طبیعی

چکیده

فرهنگ اعتماد بیانگر ویژگی‌های فرهنگی هر جامعه است که باعث اعتماد یا بی‌اعتمادی افراد می‌شود. پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر فرهنگ اعتماد (شامل جهت‌گیری معطوف به آینده، فعال‌گرایی، ثبات اجتماعی، اعتماد نهادی و آشنایی با محیط اجتماعی) بر ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار (شامل مدارا، مشارکت سیاسی و آزادی‌مداری) در شهر شیراز انجام شد. روش‌شناسی تحقیق مبتنی بر یک مدل مفهومی بود که به کمک نرم‌افزارهای SmartPLS و SPSS تحلیل شد. داده‌های مورد استفاده در این تحقیق از طریق پرسشنامه محقق ساخته میان نمونه‌ای به تعداد ۳۹۰ پاسخگو از شهروندان شهر شیراز جمع‌آوری گردید و با استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM) مورد تحلیل و ارزیابی قرار گرفت. نتایج این پژوهش نشان داد که فرهنگ اعتماد تأثیری مثبت بر ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار دارد. مقدار این تأثیر با ضریب ۳۸/۰ نشان داد که فرهنگ اعتماد به مقدار ۱۵ درصد از واریانس متغیر وابسته را تبیین می‌نماید. همچنین یافته‌ها نشان داد که میزان فرهنگ اعتماد در جامعه مورد مطالعه بر اساس بعد خلیقات شخصی، بالا و در بعد ساختاری پایین بود. در نتیجه، متغیر فرهنگ اعتماد رابطه‌ای مستقیم با متغیر وابسته دارد. به عبارتی، هر چه فرهنگ اعتماد در میان افراد جامعه بیشتر باشد، ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار نیز در جامعه تقویت خواهد شد.

واژه‌های کلیدی: فرهنگ اعتماد، ارزش‌های اجتماعی، توسعه پایدار، اعتماد.

مقدمه و بیان مسئله

فرهنگ اعتماد که از سوی پیوتر زتومپکا^۱ ارائه گردید، مفهومی جدید و متفاوت از اعتماد اجتماعی است. اگرچه این دو مفهوم به اطمینان و اعتماد در تعاملات میان افراد و جامعه اشاره دارند اما فرهنگ اعتماد یک مفهوم گسترده‌تر و عمیق‌تر است که مجموعه‌ای از باورها، نگرش‌ها، هنجارها و شرایط فرهنگی یک جامعه را شامل می‌شود که زمینه را برای اطمینان و اعتماد کردن افراد میسر می‌سازد. به عبارت دیگر، اعتماد اجتماعی همان میزان اطمینان و اعتماد افراد است در حالی که فرهنگ اعتماد همان وضعیت فرهنگی جامعه است که منجر به اعتماد کردن افراد می‌شود. همان‌گونه که زتومپکا، فرهنگ اعتماد را به عنوان مقوله‌ای تاریخی می‌داند که در طول زمان شکل می‌گیرد و در یک فرایند تاریخی فرهنگ اعتماد و یا بی‌اعتمادی در جامعه رسوخ می‌کند. زمانی که فرهنگ اعتماد در جامعه نهادینه می‌شود، اعتماد، تعاون، کمک متقابل و از خودگذشتگی بالا می‌رود (زتومپکا، ۱۳۸۶: ۱۲۴).

جای‌گیری فرهنگ به عنوان بستر توسعه پایدار به دنبال همان جریانی است که از نیمه دوم قرن بیستم بر نقش تعیین‌کننده وجوه ذهنی یا فرهنگی به جای وجه عینی و فیزیکی جامعه تأکید داشته‌اند. یکی از این جریان‌ها در علوم اجتماعی چرخش فرهنگی نام دارد که تأکید می‌کند هر تحلیلی از پدیده‌های اجتماعی بدون در نظر گرفتن ابعاد فرهنگی، نمی‌تواند تحلیل کامل و باکفایتی ارائه دهد (شیخ، ۱۳۹۶: ۳۰). در همین رابطه، گرانووتر^۲ نیز در مفهوم حکم‌شدگی خود بیان می‌دارد که اقتصاد همواره در بستر اجتماعی - فرهنگی تعریف شده و مستقل از سیاست، مذهب و فرهنگ در نظر گرفته نشده است (Granovetter, 2005: 45). بنابراین فرهنگ به عنوان یکی از بسترهای مهم جهت دستیابی به ارزش‌های توسعه پایدار عمل می‌کند. چنانچه مت اندروز^۳ و همکاران

---

1. Sztompka
2. Granovetter
3. Andrews

(۲۰۱۷) در کتاب توانمندسازی حکومت آورده‌اند که اگر قرار باشد چرخ‌دنده‌ای در یک بستر بومی به‌درستی عمل کند باید توسط همان مردم از نو اختراع شود، که در اینجا مراد از بستر بومی همان فرهنگ است. فرهنگ، اگرچه عناصر زیادی را در خود جای می‌دهد اما یکی از مؤلفه‌های مهم آن که در توسعه موضوعیت دارد میزان فرهنگ اعتماد موجود در هر جامعه است (فوکویاما^۱، ۱۴۰۰: ۱۰-۱۱). همان‌گونه که فرانسیس فوکویاما از اعتماد به‌عنوان شاخصی در معنای ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی نام می‌برد که اساس توسعه و ثبات اقتصادی است (شیخ، ۱۳۹۶: ۸).

با سر بر آوردن نگرشی مبتنی بر فرهنگ و فضائل انسانی به توسعه، که عموماً پس از دهه ۱۹۷۰ اتفاق افتاد، گفتمان توسعه و رشد اقتصادی جای خود را به گفتمان پساتوسعه و زیرشاخه‌های آن از جمله توسعه پایدار داد. این نگرش با انتقاد به آسیب‌های محیطی و نگرانی‌های اجتماعی مانند افزایش فقر و شکاف طبقاتی که دستاورد توسعه قلمداد می‌شد، روزه‌روز اهمیت و ضرورت چنین مسئله‌ای را در مرکز توجه اندیشمندان قرارداد.

با توجه به اینکه توسعه پایدار در کلی‌ترین مفهوم خود به معنی برآورده ساختن نیازهای نسل فعلی بدون آسیب وارد نمودن به محیط‌زیست و نسل‌های آینده است و دارای سه بعد اجتماعی، اقتصادی، و زیستی می‌باشد که دست‌یابی به آن‌ها نیازمند به همکاری نزدیک دولت، بخش خصوصی، و نهادهای مدنی متناسب با فرهنگ بومی هر جامعه است. به‌طوری‌که موریس استرانگ^۲ در اواخر دهه ۷۰ توسعه پایدار را توسعه بوم‌شناسانه نامید و پس از آن دو دانشمند به نام لمن و کاکس^۳ بر این عقیده بودند که توسعه پایدار فرایندی در راستای بهبود فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی است (نسترن، زنگی‌آبادی و خلقی پور، ۱۳۸۶: ۶۰-۵۹). بر این اساس سازمان ملل نیز راه دست‌یابی به توسعه پایدار را بسترهای فرهنگی مناسب می‌داند.

-
1. Fukuyama
  2. Strong
  3. Leman & Cox

آنچه مسلم است این که وضعیت شاخص‌های توسعه و توسعه پایدار در ایران با چالش‌های اساسی مواجه است. همان‌گونه که برخی از پژوهش‌ها بر ناپایداری توسعه در ایران صحنه گذاشته‌اند (غفاری، ۱۳۹۵؛ قیصری، ذاکر و جلال‌زاده، ۱۴۰۱)، نتایج پژوهش سلطانی پور و دمازی (۱۳۹۵) نشان دادند که وضعیت توسعه پایدار از منظر شاخص‌های مربوط به کیفیت هوا، بیکاری، تورم و آسیب‌های اجتماعی روند نامطلوبی دارد، علاوه بر این، پژوهش مکی و همکاران (۱۳۹۷) نشان داد که وضعیت توسعه پایدار در ایران در مقایسه با کشورهای توسعه‌یافته، جایگاه نامناسبی دارد و به‌ویژه شاخص‌های خوشبختی، شکاف جنسیتی و پایداری محیط‌زیست در سطح پایینی قرار دارد. گزارش شورای اجتماعی وزارت کشور (۱۳۹۴) از بی‌اعتمادی و نارضایتی به‌عنوان نهمین آسیب جدی در جامعه ایران نام برده است (کافی و لشکری، ۱۴۰۲: ۷۲).

از سوی دیگر نظریه‌ها و مطالعات زیادی از رابطه میان اعتماد و توسعه پرده برداشته‌اند. همان‌گونه که حیدرآبادی و فرزانه (۱۴۰۱) نشان داده است که اعتماد سیاسی بیشترین اثر را بر توسعه سیاسی دارند، ازکیا و حسنی‌راد (۱۳۸۸) نشان دادند که اعتماد اجتماعی با مشارکت در برنامه‌های توسعه روستایی رابطه مستقیمی دارد، اسلانر^۱ معتقد است اعتماد تأثیر مهمی بر پیشرفت و توسعه اقتصادی جامعه دارد و معتقد است مردمی که اعتماد می‌کنند بیشتر از دیگران وقتشان را برای امور خیرخواهانه و حمایت از سیاست‌هایی که رشد اقتصادی را توسعه می‌دهد می‌گذرانند (شیخ، ۱۳۹۶: ۸۳-۸۱). رابرت پاتنام^۲ نیز بر این باور است تعاون و همکاری داوطلبانه در جایی که اعتماد سرمایه اجتماعی وجود دارد باعث افزایش در میزان کارایی جامعه می‌شود (Putnam, 1992: 167). معتقد است در جامعه‌ای که بین افراد آن اعتماد وجود دارد، روابط و شبکه‌ها و در نتیجه سرمایه اجتماعی شکل می‌گیرد. فوکویاما اعتماد را جز ضروری و حیاتی نظام اقتصادی کارآمد معرفی کرده است و اعتماد و همکاری‌های اجتماعی از جایگاه مهمی در موفقیت‌های اقتصادی

---

1. Slanner
2. Putnam

برخوردارند (Fukuyama, 1995: 26) (فوکویاما، ۱۹۹۵: ۲۶). با توجه به شواهد مذکور و همان‌گونه که دورکیم می‌گوید نظم اجتماعی از ارزش‌های مشترک سرچشمه می‌گیرد (مور، ۱۳۷۶: ۳۹۱)، بنابراین مقاله حاضر به دنبال پاسخگویی به این سؤال است که میزان فرهنگ اعتماد و وضعیت فرهنگ اعتماد چه تأثیر و یا ارتباطی با ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار دارد؟

پیشینه پژوهش

ملاح، حیدرآبادی و فرزانه (۱۴۰۱) مطالعه‌ای با عنوان «بررسی نقش اعتماد سیاسی و باورهای دینی در توسعه سیاسی (مورد مطالعه شهرستان بندر گز)» به روش پیمایشی و ابزار پرسش‌نامه در میان افراد بالای ۱۵ سال بندر گز انجام داده‌اند. نتایج تحقیق نشان داده است که دین‌داری کمترین و اعتماد سیاسی بیشترین اثر را بر توسعه سیاسی دارند. بنابراین باید به نقش اعتماد سیاسی و باورهای دینی در افزایش و تسریع توسعه سیاسی بندر گز توجه نمود.

میر کمالی، اعلامی و نارنجی ثانی (۱۳۹۱) مطالعه‌ای با عنوان «بررسی نقش فرهنگ اعتماد در عملکرد معلمان مدارس ابتدایی شهر تهران» انجام داده‌اند. نتایج این پژوهش نشان که، متغیر فرهنگ اعتماد دارای رابطه مثبت و معنی‌دار عملکرد معلمان است. بر اساس نتایج تحلیل رگرسیونی مشخص شد که عوامل اعتماد توانسته‌اند حدود ۰/۴۲ از تغییرات مربوط به متغیر عملکرد فردی معلمان را پیش‌بینی کنند و بقیه تغییرات یعنی به میزان (۵۸ درصد) تحت تأثیر عوامل دیگری قرار دارد.

سراج زاده، ادهمی و اکبری (۱۳۹۲) پژوهشی با عنوان «مطالعه جامعه‌شناختی فرهنگ اعتماد در بین دانشجویان اقوام چهارگانه آذری، فارس، کرد و لر» انجام دادند. پژوهش آن‌ها به روش پیمایشی در میان دانشجویان انجام شد. نتایج نشان داد میانگین فرهنگ

مدل‌سازی و تبیین اثربخشی فرهنگ اعتماد بر ارزش‌های...، جهانگیری و همکاران | ۱۰۱

اعتماد بین قومی دانشجویان آذری، فارس و لر نسبت به همدیگر بالاتر از حد متوسط است درحالی‌که میانگین اعتماد بین قومی دانشجویان کرد نسبت به سایر اقوام پایین‌تر از حد متوسط مشاهده شد. همچنین میانگین اعتماد همه اقوام به‌غیراز آذری‌ها نسبت به کردها پایین‌تر از حد متوسط بود.

ازکیا و حسنی‌راد (۱۳۸۸) پژوهشی با عنوان «نقش اعتماد اجتماعی و مشارکت مردم در برنامه‌های توسعه روستایی» انجام داده‌اند. نتایج تحلیل رگرسیونی چند متغیره نشان داد که تأثیر مستقیم برای اعتماد اجتماعی به میزان ۴۵ درصد دارای بیشترین تأثیر، انسجام اجتماعی به میزان ۴۲ درصد و تحصیلات به میزان ۱۲ درصد بوده است. و تأثیر غیرمستقیم بیشتر مربوط به مشارکت اجتماعی، مشارکت ذهنی و عملی، میزان یادگیری و سن و جنس با قدرت تبیین ۳۶ درصد نشان‌دهنده تأثیر بالای متغیرهای تحقیق است.

ژو، ژائو، عزیز و هی^۱ (۲۰۲۲) مطالعه‌ای با عنوان «آیا آموزش بر اعتماد زنان روستایی تأثیر می‌گذارد؟ موردی از چین» انجام داده‌اند. این مطالعه نشان داده است که آموزش تأثیر زیادی بر تعمیم اعتماد عمومی و اعتماد محلی زنان روستایی دارد. اتکا به اطلاعات اینترنتی، دسترسی به منابع عمومی و درآمد به‌عنوان عوامل واسطه‌ای رابطه بین آموزش و اعتماد عمومی هستند. علاوه بر این، نتایج نشان می‌دهد که تأثیر آموزش بر اعتماد محلی زمانی قوی‌تر است که سطح تحرک پایین باشد. یافته‌های کلی نشان می‌دهد که تحصیلات عامل اصلی برانگیختن اعتماد زنان روستایی در چین بوده است.

اندرو وان هورن^۲ (۲۰۱۵) در مطالعه‌ای با عنوان «فرهنگ فردگرا- جمع‌گرا و شعاع اعتماد: یک رویکرد چندسطحی» به بررسی رابطه بین فرهنگ فردگرا و جمع‌گرا از یک‌سو و شعاع اعتماد مردم از سوی دیگر پرداخته‌اند. نتایج نشان می‌دهد که می‌توانیم از یک مدل‌سازی چند سطحی برای مطالعه شعاع اعتماد استفاده کنیم. مطابق با انتظارات نظری قبلی، فردگرایی با شعاع اعتماد گسترده‌تری همراه است، درحالی‌که جمع‌گرایی با

---

1. Xu, Zhao, Aziz & He
2. André van Hoorn

شعاع اعتماد محدودتری همراه بوده است. بنابراین، وضعیت فرهنگی فردگرایی-جمع‌گرایی به‌عنوان یک عامل مهم نشان داد که چگونه با اعتماد، به‌ویژه شعاع اعتماد، ارتباط دارد.

گلیف، رایبیز و کلکو^۱ (۲۰۱۰)، در پژوهش خود با عنوان «اعتماد در ازبکستان» عوامل تأثیرگذار بر اعتماد را در کشور ازبکستان موردبررسی قرار داده‌اند. نتایج پژوهش نشان داده است که عواملی مانند سن و تحصیلات همبستگی معکوسی با اعتماد داشته‌اند، درحالی‌که متغیرهایی مانند بعد خانوار و پایگاه اقتصادی-اجتماعی آن‌ها، همبستگی مستقیم و مثبت با اعتماد داشته‌اند. یکی دیگر از نتایج تحقیق این بود که سطح اعتماد در مناطق پرجمعیت ازبکستان پایین‌تر بود.

از انتقادات وارده بر این پژوهش‌ها می‌توان گفت، پژوهش‌هایی که در ایران انجام شده است عموماً در رابطه با سرمایه اجتماعی و یا اعتماد اجتماعی است و اندک کارهایی که فرهنگ اعتماد را مورد مطالعه قرار داده‌اند به‌طور ویژه رابطه این مفهوم و ارزش‌های توسعه پایدار را بررسی نکرده‌اند. در ایران، مطالعات موجود به‌طور خاص به تعامل میان فرهنگ اعتماد و توسعه پایدار با توجه به بسترهای فرهنگی و اجتماعی بومی توجه نکرده‌اند. این خلأ باعث می‌شود تا چارچوب‌های نظری ارائه‌شده در پژوهش‌های پیشین کمتر با واقعیت‌های اجتماعی ایران سازگار باشند. مطالعات خارجی نیز اغلب در جوامع غربی یا کشورهای توسعه‌یافته صورت گرفته‌اند و تأثیر زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جوامع در حال توسعه یا کمتر توسعه‌یافته را کمتر در نظر گرفته‌اند. برای مثال، در بسیاری از جوامع در حال توسعه، اعتماد نهادی ضعیف است، اما اعتماد میان فردی قوی‌تر می‌باشد. این ویژگی می‌تواند نقش متفاوتی در توسعه پایدار ایفا کند که در مطالعات خارجی کمتر به آن پرداخته شده است. پژوهش حاضر با توجه به واقعیت‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی ایران، مدلی بومی ارائه می‌کند که می‌تواند برای سیاست‌گذاری در زمینه توسعه پایدار کاربردی باشد.

---

1. Gleave, Robbins & kolko

اگرچه هیچ‌کدام از پژوهش‌های انجام‌شده در ایران به‌طور خاص رابطه میان فرهنگ اعتماد و ارزش‌های توسعه پایدار را مورد بررسی قرار نداده‌اند اما مطالعات صورت گرفته برای تبیین و تشریح ادبیات مربوط به فرهنگ اعتماد راهگشا هستند.

مبانی نظری

الف: فرهنگ اعتماد

فرهنگ اعتماد به‌عنوان یک مفهوم جدید مدعی است که فرهنگ جامعه بر افراد تأثیر می‌گذارد و آن‌ها را به سمت اعتماد یا بی‌اعتمادی هدایت می‌کند. به‌عبارت‌دیگر فرهنگ اعتماد، ارزش‌ها و هنجارهای اعتماد یا بی‌اعتمادی را به اعضای جامعه خود انتقال می‌دهد و افراد را موظف به انجام آن می‌کند (شیخ، ۱۳۹۷: ۳۱). زتومپکا در رابطه با اعتماد، نوعی تلقی فرهنگ‌گرایانه دارد. از نظر او، فرهنگ اعتماد مجموعه‌ای از قواعد هنجارها و ارزش‌هایی است که باعث اعتماد میان اعضای یک جامعه می‌شود، و به‌طور کلی بیانگر قابلیت اعتماد بودن است. بنابراین فرهنگ اعتماد انباشته می‌شود و از طریق اعتماد مجدد در میان افراد بازتولید و در قالب تجارب به نسل‌های بعدی منتقل می‌شود (زتومپکا، ۱۳۸۶: ۱۷۷). به باور زتومپکا، اعتماد به‌عنوان یک قاعده فرهنگی بدین معنا است که تصمیمات مربوط به اعتماد نمودن یا بی‌اعتمادی، در یک زمینه فرهنگی اتفاق می‌افتد. به‌گونه‌ای که قواعد فرهنگی و هنجاری افراد را متقاعد می‌نمایند تا نسبت به دیگران اعتماد کنند. در اینجا اعتماد نه به‌عنوان یک جهت‌گیری محاسبه‌شده بر اساس سود و زیان عقلانی است و نه به‌عنوان یک تمایل روان‌شناختی، بلکه به‌عنوان یک قاعده فرهنگی است که شرایط اعتماد کردن را شامل می‌شود (زتومپکا، ۱۳۸۶: ۱۲۲). زتومپکا در بحث از سیرورت اجتماعی نوعی تلقی فرهنگ‌گرایانه از مفهوم اعتماد ارائه می‌دهد که آن را فرهنگ اعتماد می‌نامد.

زتومپکا در بحث سیرورت اجتماعی خود پنج عامل ساختاری را که منشأ پیدایش فرهنگ اعتماد هستند و دو متغیر خلیقات اجتماعی و سرمایه جمعی که متغیرهای واسطه هستند را مطرح می‌کند. متغیرهای ساختاری شامل این موارد می‌شوند: ۱- ثبات نظام

اجتماعی، ۲- وحدت هنجاری، ۳- آشنا بودن با محیط اجتماعی، ۴- میزان شفافیت سازمان‌های اجتماعی و ۵- میزان پاسخ‌گویی افراد و نهادها (شیخ، ۱۳۹۶: ۹۳). خلیات اجتماعی و سرمایه جمعی نیز از عواملی هستند که باعث تقویت فرهنگ اعتماد به شمار می‌روند که در اینجا سرمایه جمعی شامل درآمد، شغل خوب و ایمن، تعدد نقش‌های اجتماعی، میزان قدرت اجتماعی، سطح تحصیلات، شبکه‌های روابط اجتماعی، داشتن خانواده خوش‌بینه، و میزان دین‌داری است. خلیات اجتماعی نیز عبارت‌اند از: خوش‌بینی به‌جای بدبینی، جهت‌گیری معطوف به آینده به‌جای سنت‌گرایی، فعال‌گرایی به‌جای انفعال‌گرایی، آرزوهای بلند به‌جای آرزوهای سطح پایین، موفقیت به‌جای دنبال‌روی، نوآوری به‌جای هم‌نوایی. همه این ویژگی‌ها در ظهور فرهنگ اعتماد یا بی‌اعتمادی تأثیرگذارند (زومپکا، ۱۳۸۶: ۲۳۱).

ب: ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار^۱

از دهه ۱۹۷۰ پارادایم توسعه جای خود را به پارادایم جدیدی داد که وجه مشخص آن انتقادات زیادی به توسعه بود زیرا مفهوم توسعه را محدود و دستاوردهای آن را ناقص می‌دانستند. از جمله اینکه تلاش‌های بین‌المللی پس از جنگ جهانی دوم مانند وام و بسته پیشنهادی به‌منظور توسعه اکثر کشورها با شکست مواجه شد، افزایش شکاف بین شمال و جنوب، معضلات محیط زیستی، مشکلات منطقه‌ای و جهانی (پور اصغر سنگاچین، غفاری رهبر و حسین‌آبادی، ۱۳۹۹) باعث شد تا رویکرد سنتی توسعه در بوته نقد قرار بگیرد. بنابراین اندیشمندان سعی داشتند تا مفهوم توسعه را به شیوه‌ای نو بازسازی کنند که تا حدود زیادی همه نیازهای بشری را در خود بگنجاند، به‌طوری‌که آمارتیا سن^۲ (۱۹۹۸) در توسعه یعنی آزادی سعی کرد با ارائه دیدگاهی نو، توسعه را به معنای گسترش آزادی انسان قلمداد کند.

---

1. Sustainable Development
2. Sen

مدلسازی و تبیین اثربخشی فرهنگ اعتماد بر ارزش‌های...، جهانگیری و همکاران | ۱۰۵

به‌مرور زمان و مشاهده آثار زیان‌بار توسعه اقتصادی، همگان را نسبت به دیدگاه توسعه سنتی حساس کرد به‌طوری‌که حفاظت از محیط‌زیست به‌عنوان یک وظیفه عمومی تلقی می‌شد (آذرنگ، ۱۳۶۴: ۵۴). از آن زمان به بعد، هدف‌گذاری رشد کیفی به همراه یکی کردن نظام‌های اقتصادی-اجتماعی با زیست‌محیطی مدنظر قرار گرفت و مدیریت سرزمین در مرکز توجه قرار گرفت. چنین اندیشه‌ای بر محور پایداری و محیط‌زیست بود تا نه تنها حقوق نسل کنونی، بلکه تمام موجودات انسانی و غیرانسانی، و حال و آینده را در برگیرد. برای حل بحران‌های مربوط به محیط‌زیست اجلاس‌های مختلفی تشکیل شده است که نشست سال ۱۹۹۲ ریودوژانیرو^۱ از مهم‌ترین آن‌ها می‌باشد. توسعه پایدار جنبه‌های متفاوت از پیشرفت اقتصادی و کیفیت محیط‌زیست را در یک واژه به نام توسعه پایدار جمع‌بندی کرده است. بنابراین چیزی که در همه تعاریف مربوط به توسعه پایدار مشترک است، برآورده ساختن نیازهای انسانی، جنبه پویایی آن، و حفاظت از محیط‌زیست می‌باشد (دیرباز، ۱۳۸۶: ۲۹).

به‌طورکلی توسعه پایدار دارای چهار بعد محیطی، اقتصادی، اجتماعی و کالبدی است. در هرکدام از ابعاد مربوط به آن ارزش‌ها یا آرمان‌های خاصی مدنظر است، به‌طوری‌که بر اساس بعد پایداری اقتصادی، تخصیص و مدیریت کارآمدتر منابع، جریان مستمر سرمایه‌گذاری خصوصی و دولتی مطرح است، در بعد اجتماعی، بهبود سطح رفاه افراد، دسترسی به سلامت و بهداشت و خدمات آموزشی، توسعه فرهنگ‌های مختلف و برابری و کاهش فقر توجه دارد، بر اساس بعد پایداری زیست‌محیطی، کاهش انواع مصارف سوخت، کاهش آلاینده‌ها، و تهیه نظام قانونی مناسب اکولوژیکی، در پایداری کالبدی- نهادی نیز دوری از تمرکزگرایی و جلوگیری از تخریب شبکه‌هایی که در اثر مهاجرت و یا کوچ‌نشینی بی‌رویه آسیب‌پذیر هستند و حفظ تنوع زیستی مورد تأکید قرار گرفته است (صفایی پور و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۴۶).

به‌طورکلی اهداف توسعه پایدار عبارت‌اند از:

---

1. Rio de Janeiro

۱. پایان یافتن فقر در اشکال مختلف آن.
۲. بهبود تغذیه و پایان یافتن گرسنگی و ترویج کشاورزی پایدار.
۳. ترویج رفاه و بهره‌مندی از یک زندگی سالم.
۴. فراهم‌سازی آموزش برابر و جامع و ایجاد فرصت‌های آموزشی مادام‌العمر برای همه.
۵. فراهم‌سازی برابری جنسیتی و توانمندسازی بانوان.
۶. تأمین دسترسی به آب آشامیدنی و بهداشت برای همه.
۷. فراهم‌سازی انرژی پایدار برای همه.
۸. کمک به رشد اقتصادی محکم، جامع، و پایدار و شغل کامل و مداوم و مولد و شایسته برای همه.
۹. تأمین زیرساخت‌های قابل احیا، گسترش صنعتی سازی پایدار و بسط نوآوری‌ها.
۱۰. از بین بردن نابرابری داخلی و مابین کشورها.
۱۱. ساختن شهرها و سکونت‌گاه‌های انسانی جامع، ایمن، قابل احیا و پایدار.
۱۲. ترویج و تأمین روش‌های پایدار تولید و مصرف.
۱۳. به‌کارگیری اقدام فوری در جهت مقابله با تغییرات اقلیمی و اثرات آن.
۱۴. استفاده درست و حفاظت از پایداری اقیانوس‌ها، دریاها، و منابع دریایی در جهت نیل به توسعه پایدار.
۱۵. محافظت، اعاده، و ترویج استفاده پایدار از اکوسیستم‌های زمینی، مدیریت پایدار جنگل، مبارزه با بیابان‌زایی، و متوقف ساختن تخریب زمین‌ها و احیای آن‌ها و متوقف ساختن از دست دادن تنوع زیستی.
۱۶. ایجاد جوامع کامل و آرام و صلح‌طلب برای توسعه پایدار و فراهم‌سازی دسترسی به عدالت برای همه و ایجاد نهادهای جامع، قابل‌اتکا و مؤثر در همه سطوح (پور اصغر سنگاچین، ۱۳۹۴: ۲۳).

چارچوب نظری تحقیق

در یک دسته‌بندی کلی می‌توان چهارچوب نظری مورداستفاده در این مقاله را در دو دسته قرار داد که عبارت‌اند از: الف. نظریه‌های مربوط به فرهنگ اعتماد. ب. نظریه‌ها و آرمان‌های مربوط به توسعه پایدار. در بحث مربوط به فرهنگ اعتماد از نظریه پیوتر زتومپکا اخذ شده است که آن را در دو بعد ساختاری و خلیات شخصی در نظر گرفته است (زتومپکا، ۱۳۸۶: ۲۳۷). بنابراین متغیرهای جهت‌گیری معطوف به آینده، میل به موفقیت، نگرش به ثبات اجتماعی، آشنایی با محیط اجتماعی از نظریه زتومپکا اخذ شده است و متغیرهای اعتماد فردی و اعتماد نهادی برگرفته از نظریه گیدنز در رابطه با اعتماد می‌باشد. زیرا گیدنز اعتماد را به سه گونه تقسیم می‌کند: اعتماد بنیادی، بین شخصی و اعتماد به نظام‌های انتزاعی (نهادی) (شارع پور، ۱۳۸۰: ۱۰۴). بخش دیگری از متونی که به‌عنوان چهارچوب تعریف و عملیاتی سازی متغیرهای این مقاله قرار گرفته است، نظریه و متون اجلاس‌های توسعه پایدار است. توسعه پایدار شامل سه بعد یعنی، بعد اجتماعی، بعد اقتصادی و بعد زیست‌محیطی است. در این رابطه بر اساس گزارش اجلاس ریو ۱۹۹۲، بیانیه ژوهانسبورگ برای توسعه پایدار (۲۰۰۲)، اسناد یونسکو (۱۹۹۸)، سند ۲۰۳۰ سازمان ملل، مجموعه اهداف و آرمان‌های توسعه پایدار تعیین شده است که مبنای کار این رساله قرار گرفته است. بنابراین متغیرهای مربوط به ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار یعنی مدارا، نگرش به آزادی و مشارکت سیاسی - اجتماعی برگرفته از آرمان‌های اجتماعی توسعه پایدار می‌باشند.

در اینجا فرهنگ اعتماد به‌عنوان متغیر مستقل و متغیر ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار به‌عنوان متغیر وابسته مدنظر است. یعنی متغیر فرهنگ اعتماد و مؤلفه‌های آن شامل (جهت‌گیری معطوف به آینده، میل به موفقیت، نگرش به ثبات اجتماعی، آشنایی با محیط اجتماعی، اعتماد فردی و اعتماد نهادی) به‌عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته شده است و سعی داریم تا رابطه و تأثیر آن بر متغیر وابسته یعنی ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار (مدارا، آزادی مداری و مشارکت اجتماعی - سیاسی) را مورد بررسی قرار دهیم.

فرضیه‌های پژوهشی

فرضیه اصلی:

به نظر می‌رسد فرهنگ اعتماد بر ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار در میان ساکنان شهر شیراز تأثیر دارد.

فرضیه‌های فرعی:

به نظر می‌رسد بعد خلیات فرهنگ اعتماد (جهت‌گیری معطوف به آینده و فعال‌گرایی) بر ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار (مدارا، مشارکت سیاسی و آزادی‌مداری) تأثیر دارد.

به نظر می‌رسد بعد ساختاری فرهنگ اعتماد (ثبات اجتماعی، آشنایی با محیط اجتماعی و اعتماد نهادی) بر ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار (مدارا، مشارکت سیاسی و آزادی‌مداری) تأثیر دارد.

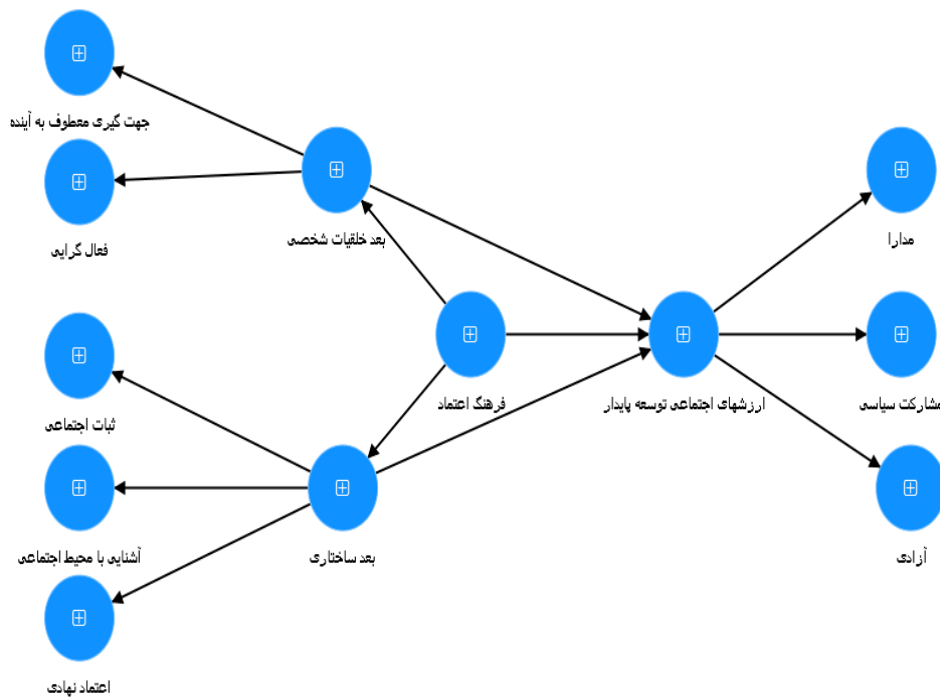
روش پژوهش

در این پژوهش ابتدا از طریق مطالعه کتاب‌خانه‌ای، مبانی نظری، تعاریف و متغیرهای تحقیق شناسایی و دسته‌بندی شد سپس به روش پیمایشی و در سال ۱۴۰۳ به گردآوری اطلاعات پرداختیم. طی برای گردآوری اطلاعات از پرسشنامه محقق ساخته و تأیید آن توسط اساتید راهنما و مشاورین بخش جامعه‌شناسی دانشگاه شیراز صورت پذیرفت، سپس برای بررسی و تأیید نهایی در یک پیش‌آزمون با حجم نمونه‌ای متشکل از ۴۰ نفر به کار گرفته شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز با استفاده از نرم‌افزارهای smartPLS و SPSS صورت پذیرفت. جامعه آماری این پژوهش شامل ساکنین کلان‌شهر شیراز می‌باشد، که کل جمعیت شیراز بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵ به تعداد ۱۵۶۵۵۷۲ برآورده شد.

حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران به تعداد ۳۸۴ نفر برآورده شد که برای افزایش دقت نمونه‌گیری در نهایت ۳۹۰ نفر پرسشنامه جمع‌آوری گردید. شیوه نمونه‌گیری

به صورت تصادفی و با استفاده از روش خوشه‌ای صورت پذیرفت. بدین معنی که جمعیت شهر شیراز به مناطق یازده‌گانه شهرداری شیراز تقسیم گردید. سپس وزن نسبی هر خوشه (مناطق) نسبت به کل جمعیت محاسبه شد و به تناسب وزن نسبی هر کدام از این مناطق، سهمی از حجم نمونه اختصاص یافت. پس از تعیین حجم نمونه برای هر منطقه، مناطق را به زیرمجموعه‌های کوچک‌تر بر اساس بلوک شهری یا محله تقسیم کردیم و به صورت تصادفی چند بلوک یا خیابان انتخاب شد، و سپس از بلوک‌ها و محله‌ها اقدام به توزیع پرسشنامه‌ها گردید. سطح تحلیل پیمایش خرد و واحد تحلیل فرد بود.

مدل پژوهش

الگوی ۱- مدل مفهومی پژوهش

روایی و پایایی

پایایی: برای سنجش میزان پایایی پرسشنامه ابتدا با استفاده از نرم‌افزار SPSS مقدار آلفای کرون باخ هر کدام از متغیرها برآورده شد. جدول (۱) بیانگر مقدار آلفای کرون باخ هر کدام از متغیرهای پژوهش است.

جدول ۱- میزان آلفای کرون باخ بر اساس SPSS

متغیر آشکار	متغیر مکنون	گویه‌ها	طیف لیکرت از ۱ تا ۵
بعد خلقیات فرهنگ اعتماد	جهت‌گیری معطوف به آینده آلفای کرون باخ ۰/۷۰۷	در مورد کارهایی که می‌خواهم انجام دهم به عواقب آن فکر می‌کنم.	
		ترجیح می‌دهم از لذت‌های فعلی دست بکشم تا در آینده موفقیت‌هایی را به دست آورم.	
		همیشه فهرستی از اهداف پیش روی خود را تنظیم می‌کنم.	
		غالباً به این فکر می‌کنم که ده سال آینده زندگی من چگونه خواهد بود.	
		معمولاً وقت خود را صرف موفقیت‌های آینده می‌کنم.	
	فعال‌گرایی ۰/۷۳۸	قبل از تصمیم‌گیری در مورد هر کاری تمام نتایج احتمالی آن را در ذهن خود مرور می‌کنم.	
		دیگران من را یک فرد سخت‌کوش می‌بینند.	
		برای انجام هر تکلیف از قبل آماده می‌شوم.	
		برای انجام دادن هر کاری توقع زیادی از خودم دارم.	
		برای رسیدن به هدف نهایت کوشش خود را می‌کنم.	
		از نظر من زندگی که نیازی به کار کردن نداشته باشد خوشایند نیست.	
		زمانی که کاری را شروع می‌کنم همیشه آن را تا	

مدل‌سازی و تبیین اثربخشی فرهنگ اعتماد بر ارزش‌های...، جهانگیری و همکاران | ۱۱۱

	رسیدن به نتیجه مطلوب ادامه می‌دهم.		
	قوانین هرروز دچار تغییر می‌شوند و معلوم نیست چند سال آینده همین قوانین پابرجا باشد.	ثبات اجتماعی ۰/۷۵۷	بعد ساختاری فرهنگ اعتماد
	به خاطر وضعیت اقتصادی و تورم نسبت به سرمایه خود در آینده نگرانم.		
	نمی‌توانم سرمایه خود را به بانک بسپارم زیرا احتمال ورشکستگی بانک‌ها زیاد است.		
	قانون‌گریزی و دور زدن قانون در جامعه زیاد شده است.		
	نسبت به راه‌اندازی یک فعالیت اقتصادی ترس دارم.		
	تا چه حد نسبت به محیط اجتماعی خود آشنایی دارید؟	آشنایی با محیط اجتماعی ۰/۸۰۴	
	تا چه حد به زبان و گویش محیط اجتماعی خود آشنایی دارید؟		
	تا چه حد نسبت به فرهنگ و آداب و رسوم محیط اجتماعی خود آشنایی دارید؟		
	تا چه حد از فرصت‌ها و مشکلات محیط اجتماعی خود آشنایی دارید؟		
	تا چه حد نسبت به فضای فیزیکی محل زندگی خود آشنایی دارید؟		
	میزان اعتماد شما به عملکرد پلیس؟	اعتماد نهادی ۰/۸۳۲	
	میزان اطمینان شما از عملکرد آموزشی مدارس دولتی؟		
	میزان اطمینان شما از عملکرد مسئولان و کارکنان بیمارستان دولتی؟		
	میزان اعتماد شما به سیستم قضایی شهر خود؟		
	میزان اطمینان اعتماد شما به رسانه‌های دولتی؟		
	میزان اعتماد شما به مؤسسات پولی و مالی؟		
	معتقدم که اقلیت‌ها شهروندان مطلوبی هستند.		

	باید در تصمیم‌گیری در امور مربوط به شهروندان، به نظر مردم اهمیت داده شود.	مدارا ۰/۷۱۲	ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار
	معتقدم که باید ملاک و معیار استخدام از اعتقادات و گرایش‌های فرد، جدا باشد		
	از نظر من زن و مرد با هم برابرند.		
	می‌توانم با قومیت‌های مختلف به صورت مسالمت‌آمیز زندگی کنم		
	باید همه‌چیز به‌دوراز گرایش‌های قومی و طایفه‌ای باشد.		
	هر فردی مسئول زندگی خودش است و نمی‌تواند تأثیری در سیاست داشته باشد.	مشارکت سیاسی ۰/۷۴۲	
	به همکاری در ستاد انتخاباتی نامزدهای انتخاباتی علاقه‌مندم.		
	علاقه‌مند به مشارکت در جلسه‌های سخنرانی فعالان سیاسی هستم.		
	در احزاب سیاسی مشارکت دارم.		
	فکر می‌کنم توانایی و اطلاعات کافی برای مشارکت در امور سیاسی را دارم.		
	همواره مشارکت در امور سیاسی و وابستگی به تشکلات سیاسی را وظیفه اخلاقی خود می‌دانم.	آزادی مداری ۰/۷۳۸	
	میزان اعتقاد شما به تضمین آزادی عقیده افراد با گرایش‌های فکری گوناگون؟		
	میزان اعتقاد شما به آزادی رسانه‌ها برای بیان گرایش‌های سیاسی گوناگون؟		
	میزان مخالفت شما با سانسور و ممیزی مطبوعات؟		
	میزان اعتقاد شما به آزادی افراد در پوشش خود؟		
	میزان اعتقاد شما به آزادی افراد در بیان افکار و عقاید خود؟		

مدل‌سازی و تبیین اثربخشی فرهنگ اعتماد بر ارزش‌های...، جهانگیری و همکاران | ۱۱۳

برای ارزیابی پایایی در SmartPLS از پایایی ترکیبی CR استفاده می‌شود. این معیار نشان‌دهنده اعتبار درونی مقیاس‌های مدل است و معمولاً باید بالای ۰,۷ باشد.

جدول ۲- پایایی و روایی همگرا

میانگین واریانس استخراج‌شده (AVE)	پایایی ترکیبی	آلفای کرون باخ	
۰/۵۶۵	۰/۷۶۲	۰/۶۴۱	آزادی مداری
۰/۵۵۸	۰/۸۶۳	۰/۸	آشنایی با محیط اجتماعی
۰/۶۳۱	۰/۸۹۴	۰/۸۵	اعتماد نهادی
۰/۵۰۷	۰/۸۰۲	۰/۶۸۹	ثبات اجتماعی
۰/۵۷۳	۰/۸۰۱	۰/۶۲۸	جهت‌گیری معطوف به آینده
۰/۶۳۲	۰/۸۳۷	۰/۷۰۸	فعال‌گرایی
۰/۵۹۷	۰/۸۱۵	۰/۶۶۱	مدارا
۰/۶	۰/۸۸۱	۰/۸۳۱	مشارکت سیاسی

جدول (۲) میزان پایایی و روایی هرکدام از متغیرها را نشان می‌دهد. اگرچه مقدار آلفای کرون باخ مربوط به همه متغیرها در نرم‌افزار SPSS بالای ۰/۷ و قابل قبول بود اما در نرم‌افزار PLS به دلیل حساسیت بالاتر لازم بود که تعدادی از گویه‌ها حذف شوند و در نهایت در برخی از متغیرها کمی پایین‌تر از ۰/۷ است اما مقدار پایایی ترکیبی و مقدار AVE آن همگی مورد تأیید می‌باشد، ضمن اینکه پایایی همه متغیرها در نرم‌افزار SPSS مورد تأیید بود.

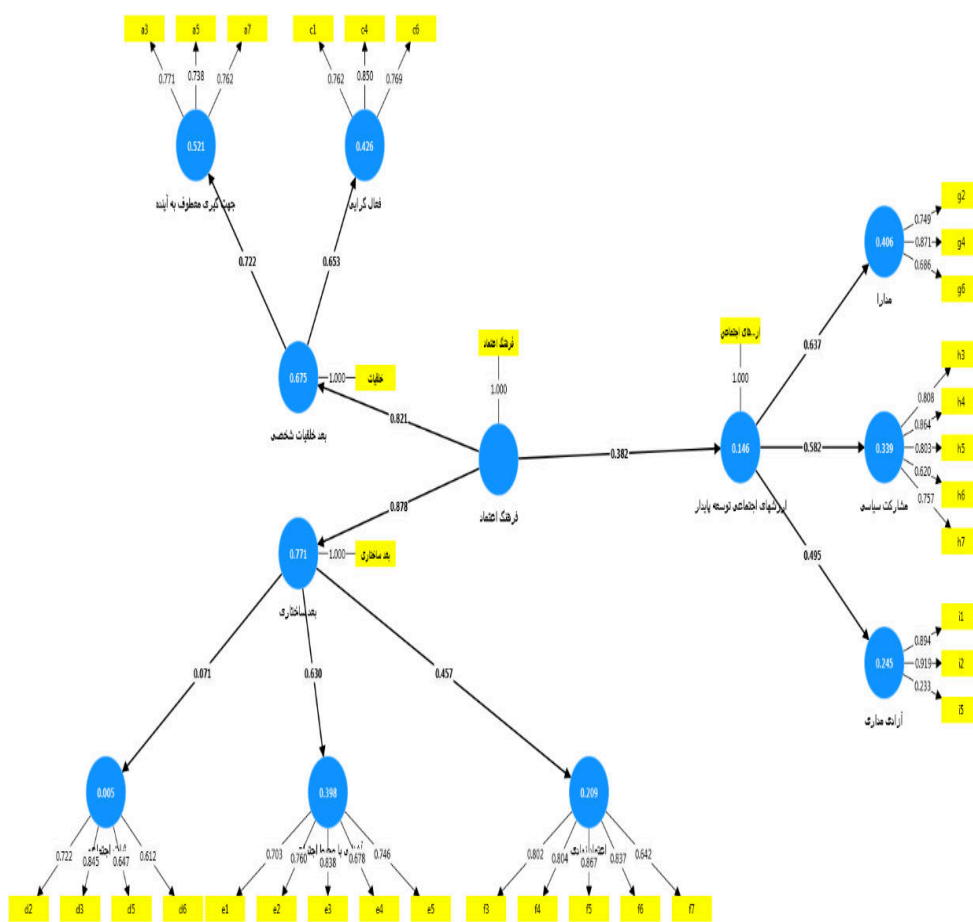
روایی: در تحلیل معادلات ساختاری با استفاده از نرم‌افزار SmartPLS، دو نوع اصلی از روایی وجود دارد: روایی همگرا و روایی واگرا. میانگین واریانس استخراج‌شده AVE که برای بررسی روایی همگرای سازه‌ها استفاده می‌شود و مقدار قابل قبول آن بالای ۰/۵ می‌باشد. بنابراین سؤالات پرسشنامه از روایی همگرا برخوردار است. همچنین برای روایی

واگرایی پرسشنامه نیز از معیار فورنل لارکر^۱ استفاده شده است که قطر ماتریس متغیرها باید از مقادیر زیر آن بالاتر باشد. جدول (۳) ماتریس معیار فورنل لارکر نشان‌دهنده روایی واگرایی متغیرها می‌باشد.

جدول ۳- روایی واگرا فورنل لارکر

مشارکت سیاسی	مدارا	فعال گرای	فرهنگ اعتماد	جهت‌گیری معطوف به آینده	ثبات اجتماعی	بعد ساختاری	بعد خلیات شخصی	اعتماد نهادی	ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار	آشنایی با محیط اجتماعی	آزادی مداری	
											۰/۷۵۲	آزادی مداری
										۰/۷۴۷	۰/۰۴۶	آشنایی با محیط اجتماعی
								۰/۷۹	۰/۰۱۹۸	۰/۰۷۳	-۰/۰۶	اعتماد نهادی
							۱	۰/۲۲	۰/۳۵۲	۰/۲۸	۰/۰۸۵	بعد خلیات شخصی
						۱	۰/۴۵۶	۰/۴۵	۰/۳۰۷	۰/۶۳	-۰/۰۱	بعد ساختاری
					۰/۷۱۲	۰/۰۷۱	۰/۰۵	۰/۲۲	-۰/۰۵	-۰/۰۱	۰/۲۱	ثبات اجتماعی
				۰/۷۵۷	-۰/۰۱	۰/۳۴۹	۰/۷۲۲	۰/۲۱	۰/۲۲	۰/۲۲	۰/۰۲	جهت‌گیری معطوف به آینده
		۰/۷۹	۰/۵۴	۰/۴۹۵	۰/۰۹۳	۰/۲۹۱	۰/۶۵۳	۰/۱۵	۰/۱۷۴	۰/۲۰۹	۰/۰۳	فعال گرای
	۰/۷۷	۰/۱۹	۰/۴۷	۰/۲۹۲	-۰/۲۷	۰/۴۵۹	۰/۳۳	۰/۳۷	۰/۶۳۷	۰/۱۵۲	۰/۰۱	مدارا
۰/۷۷	۰/۳۷	۰/۱۷	۰/۲۶۳	۰/۲۰۹	-۰/۲	۰/۲۰۷	۰/۲۳۶	۰/۲	۰/۵۸	۰/۰۵	۰/۰۶	مشارکت سیاسی

الگوی (۲) مدل اندازه‌گیری بارهای عاملی را نشان می‌دهد. لازم به ذکر است نرم‌افزار PLS به دلیل حساسیت بالا تعدادی از گویه‌هایی که در نرم‌افزار SPSS مورد تأیید بودند را در اینجا مجبور به حذف آن‌ها شده‌ایم. میزان بار عاملی همه گویه‌ها بالای ۰/۶ است و مورد تأیید می‌باشند.

الگوی ۲- مدل اندازه‌گیری بارهای عاملی

در جدول زیر مقدار بارهای عاملی هر یک از گویه‌ها نشان داده شده است.

جدول ۴- بارهای عاملی

گویه	بار عاملی	گویه	بار عاملی	گویه	بار عاملی	گویه	بار عاملی	گویه	بار عاملی
a3	۰/۷۷۱	d2	۰/۷۲۲	e4	۰/۶۷۸	g2	۰/۷۴۹	h7	۰/۷۵۷
a5	۰/۷۳۸	d3	۰/۸۴۵	e5	۰/۷۴۶	g4	۰/۸۷۱	i1	۰/۸۹۴
a7	۰/۷۶۲	d5	۰/۶۴۷	f3	۰/۸۰۲	g6	۰/۶۸۶	i2	۰/۹۱۹
c1	۰/۷۶۲	d6	۰/۶۱۲	f4	۰/۸۰۴	h3	۰/۸۰۸	i5	۰/۲۳۳
c4	۰/۸۵	e1	۰/۷۰۳	f5	۰/۸۶۷	h4	۰/۸۶۴		
c6	۰/۷۶۹	e2	۰/۷۶	f6	۰/۸۳۷	h5	۰/۸۰۳		

مقدار بار عاملی بیشتر از ۰/۴ مورد تأیید است.

یافته‌های توصیفی

از میان پاسخ‌گویان تعداد مردها ۲۹۲ نفر (۷۴/۹ درصد) و تعداد زنان ۸۸ نفر (۲۵/۱ درصد) بودند. وضعیت تأهل در میان پاسخ‌گویان تعداد افراد مجرد ۱۵۶ (۴۰ درصد)، افراد متأهل ۲۳۲ نفر (۵۹/۵ درصد) و تعداد افراد مجرد به علت فوت همسر ۲ نفر و (۰/۵ درصد) خود را معرفی کردند. وضعیت تحصیلات آن‌ها تعداد ۳۰ نفر یعنی (۷/۷ درصد) زیر دیپلم، تعداد ۶۸ نفر یعنی (۱۷/۴ درصد) دیپلم، تعداد ۱۵۶ نفر یعنی (۴۰ درصد) لیسانس، تعداد ۸۸ نفر یعنی (۲۲/۶ درصد) فوق‌لیسانس و تعداد ۴۸ نفر یعنی (۱۲/۳ درصد) دکتری بوده‌اند. در پاسخ به مربوط به وضعیت طبقه اقتصادی، پاسخ‌گویان تعداد ۳۸ نفر یعنی (۱۲/۸ درصد) طبقه پایین، تعداد ۱۹۰ نفر یعنی (۴۸/۷ درصد) متوسط رو به پایین، تعداد ۱۵۸ نفر یعنی (۴۰/۵ درصد) متوسط رو به بالا و تعداد ۴ نفر یعنی (۱ درصد) طبقه بالا اعلام کردند.

آزمون نرمال بودن توزیع داده‌ها

برای تعیین نرمال بودن توزیع داده‌ها از آزمون کولموگروف اسمیرنوف و شاپیرو ویلک استفاده شد که با توجه به نتایج آزمون که کمتر از مقدار ۰/۰۵ و معنادار بودند در نتیجه، توزیع داده‌ها نرمال نیست.

جدول ۵- آزمون نرمال بودن توزیع داده‌ها

شاپیرو ویلک			کولموگروف اسمیرنوف			
Sig.	df	Statistic	Sig.	df	Statistic	
۰/۰۰۰	۳۹۰	۰/۹۶۷	۰/۰۰۰	۳۹۰	۰/۷۹	فرهنگ اعتماد
۰/۰۲۰	۳۹۰	۰/۹۹۱	۰/۰۰۰	۳۹۰	۰/۶۷	ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار

با توجه به نرمال نبودن توزیع داده‌ها، استفاده از آزمون‌های نا پارامتریک، و روش مدل‌سازی معادلات ساختاری^۱ مبتنی بر PLS می‌تواند گزینه مناسبی باشد.

یافته‌های استنباطی

برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از مدل‌سازی معادلات ساختاری با نرم‌افزار SmartPLS استفاده شده است.

فرضیه اصلی: به نظر می‌رسد فرهنگ اعتماد بر ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار تأثیر دارد.

الگوی (۲) نشان می‌دهد که سازه فرهنگ اعتماد با ضریب ۰/۳۸. توانسته است ۱۵ درصد از واریانس متغیر ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار را تبیین کند. در واقع ضریب مسیر نشان‌دهنده رابطه علی، شدت رابطه و جهت رابطه بین دو متغیر مکنون است که مقدار

---

1. SEM

آن بین +۱ تا -۱ می‌باشد و در اینجا مقدار به‌دست‌آمده از مدل این پژوهش در سطح متوسط، مثبت و معنادار است. همچنین مقدار آماره t بالاتر از ۱,۹۶ و سطح معناداری به‌دست‌آمده از آن نشان می‌دهد که فرضیه اصلی تأیید می‌شود.

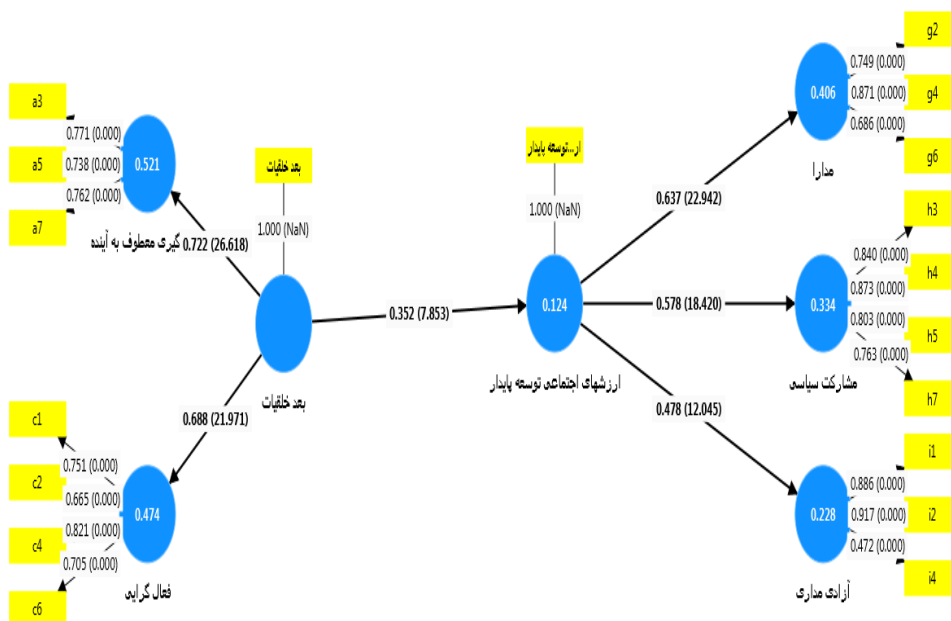
جدول ۴- ضرایب مسیر، مقادیر T و معناداری

روابط	ضریب مسیر	مقدار آماره T	معناداری	نتیجه
ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار -> آزادی مداری	۰,۴۹۵	۱۲,۵۵۳	۰,۰۰۰	تائید
ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار -> مدارا	۰,۶۳۷	۲۲,۹۴۲	۰,۰۰۰	تائید
ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار -> مشارکت سیاسی	۰,۵۸۲	۱۸,۲۶۹	۰,۰۰۰	تائید
بعد خلقیات شخصی -> جهت‌گیری معطوف به آینده	۰,۷۲۲	۲۶,۶۱۸	۰,۰۰۰	تائید
بعد ساختاری -> آشنایی با محیط اجتماعی	۰,۶۳	۲۱,۰۱۹	۰,۰۰۰	تائید
بعد ساختاری -> اعتماد نهادی	۰,۴۵۷	۱۱,۴۸۴	۰,۰۰۰	تائید
بعد ساختاری -> ثبات اجتماعی	۰,۰۷۱	۰,۹۰۳	۰,۳۶۷	رد
فرهنگ اعتماد -> آزادی مداری	۰,۱۸۹	۷,۸۴۳	۰,۰۰۰	تائید
فرهنگ اعتماد -> آشنایی با محیط اجتماعی	۰,۵۵۴	۱۸,۵۲۱	۰,۰۰۰	تائید
فرهنگ اعتماد -> ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار	۰,۳۸۲	۸,۸۷۱	۰,۰۰۰	تائید
فرهنگ اعتماد -> اعتماد نهادی	۰,۴۰۱	۱۰,۸۲۷	۰,۰۰۰	تائید
فرهنگ اعتماد -> بعد خلقیات شخصی	۰,۸۲۱	۴۱,۲۷۵	۰,۰۰۰	تائید
فرهنگ اعتماد -> بعد ساختاری	۰,۸۷۸	۵۹,۱۳	۰,۰۰۰	تائید
فرهنگ اعتماد -> ثبات اجتماعی	۰,۰۶۲	۰,۹۰۳	۰,۳۶۶	رد
فرهنگ اعتماد -> جهت‌گیری معطوف به آینده	۰,۵۹۳	۱۹,۸۹۴	۰,۰۰۰	تائید
فرهنگ اعتماد -> فعال‌گرایی	۰,۵۳۶	۱۶,۷۰۵	۰,۰۰۰	تائید
فرهنگ اعتماد -> مدارا	۰,۲۴۴	۷,۳۷۸	۰,۰۰۰	تائید
فرهنگ اعتماد -> مشارکت سیاسی	۰,۲۲۳	۷,۹۸۹	۰,۰۰۰	تائید

جدول ۶- برازش مدل کلی

R ²	R	NFI	d_G	d_ULS	SRMR	شاخص برازش
بین ۰ و ۱	بین ۱ و -۱	≥ ۰/۸			≤ ۰/۱	مقدار قابل قبول
۰/۱۵	۰/۳۸	۰/۹۵	۱/۱۵۹	۴/۶۷۶	۰/۰۷۶	شاخص مدل

بر اساس جدول (۶) شاخص‌های برازش مدل و مقدار قابل قبول آن‌ها می‌توان گفت که مدل پژوهش به‌خوبی روابط میان متغیرها را تبیین نموده است و مقدار ضریب به‌دست آمده از این الگو نشان می‌دهد که فرهنگ اعتماد بر ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار تأثیر دارد و به میزان ۱۵ درصد از متغیر ارزش‌های اجتماعی را تبیین می‌کند. فرضیه فرعی اول: به نظر می‌رسد بعد خلقیات فرهنگ اعتماد (شامل جهت‌گیری معطوف به آینده و فعال‌گرایی) بر ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار (شامل مدارا، مشارکت سیاسی و آزادی مداری) تأثیر دارد.

الگوی ۳- مدل معادله ساختاری بعد خلقیات فرهنگ اعتماد و ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار

۱۲۰ | فصلنامه علمی برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی | سال شانزدهم | شماره ۶۴ | پاییز ۱۴۰۴

جدول ۷- ضرایب مسیر و مقدار آماره t و سطح معناداری مربوط به بعد خلیات فرهنگ اعتماد و

ارزش‌های اجتماعی

روابط	ضریب مسیر	t مقدار آماره	معناداری	نتیجه
بعد خلیات -> ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار	۰/۳۵۲	۷/۸۵۳	۰/۰۰۰	تائید
بعد خلیات -> آزادی مداری	۰/۶۳۷	۲۲/۹۴۲	۰/۰۰۰	تائید
بعد خلیات -> مدارا	۰/۲۲۴	۷/۰۱۵	۰/۰۰۰	تائید
بعد خلیات -> مشارکت سیاسی	۰/۲۰۴	۷/۱۶۶	۰/۰۰۰	تائید

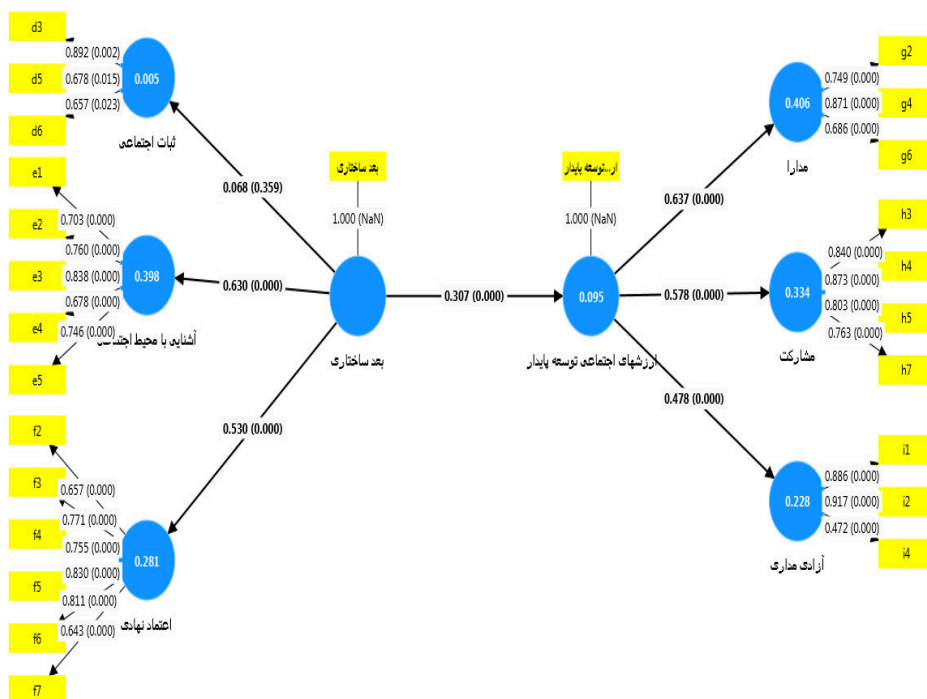
با توجه به مدل معادله ساختاری (۳) و ضرایب به‌دست‌آمده از آن که در جدول (۷) آورده شده است، بیان می‌کند که بعد خلیات فرهنگ اعتماد با ضریب بتای ۰/۳۵. توانسته است بیش از ۱۲ درصد متغیر ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار را تبیین کند. همچنین مقدار آماره t و سطح معناداری به‌دست‌آمده بیان می‌دارد که فرضیه فرعی اول مورد تائید است.

جدول ۸- برازش مدل خلیات و ارزش‌ها

شاخص برازش مدل	SRMR	d_ULS	d_G	NFI	R	R^2
مقدار قابل قبول	$\leq 0/1$			$\geq 0/8$	بین ۱ و -۱	بین ۱ و ۰
شاخص مدل	۰/۰۸۳	۱/۶۴۵	۰/۴۵۹	۰/۸۱۱	۰/۳۵	۰/۱۲

شاخص برازش مربوط به مدل فوق و مقادیر قابل قبول آن نیز بیان‌کننده مناسب بودن برازش الگو هستند.

فرضیه فرعی دوم: به نظر می‌رسد بعد ساختاری فرهنگ اعتماد (شامل ثبات اجتماعی، آشنایی با محیط اجتماعی و اعتماد نهادی) بر ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار (شامل مدارا، مشارکت سیاسی و آزادی مداری) تأثیر دارد

الگوی ۴- مدل معادلات ساختاری بعد ساختاری فرهنگ اعتماد ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار

جدول ۹- ضرایب مسیر، آماره t و سطح معناداری آن‌ها مربوط به فرضیه فرعی دوم

نتیجه	معناداری	مقدار آماره T	ضریب مسیر	روابط
تأیید	۰/۰۰۰	۶/۱۶۴	۰/۱۴۷	بعد ساختاری -> آزادی مداری
تأیید	۰/۰۰۰	۶/۳۵۳	۰/۳۰۷	بعد ساختاری -> ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار
تأیید	۰/۰۰۰	۵/۵۱۱	۰/۱۹۶	بعد ساختاری -> مدارا
تأیید	۰/۰۰۰	۵/۹۳۹	۰/۱۷۸	بعد ساختاری -> مشارکت

جدول ۱۰- برازش مدل مربوط به بعد ساختاری

شاخص برازش	SRMR	d_ ULS	d_ G	NFI	R	R ²
مقدار قابل قبول	≤۰/۱			≥۰,۸	بین ۱ و ۰ -۱	بین ۱ و ۰
شاخص مدل	۰/۰۷۴	۳/۱۱۱	۰/۸۱۵	۰/۹۳۵	۰/۳۰	۰/۱۰

با توجه به مدل معادله ساختاری (۴) که ضرایب مسیر آن در جدول (۹) آمده است، نشان می‌دهد که بعد ساختاری فرهنگ اعتماد با ضریب بتای ۰,۳۰ نزدیک به ۱۰ درصد از متغیر ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار را تبیین می‌کند. یکی از دلایل پایین بودن میزان تبیین‌کنندگی این بعد از فرهنگ اعتماد این است که بعد ساختاری فرهنگ اعتماد در شهر مورد مطالعه در برخی مؤلفه‌ها بالا و در برخی مؤلفه‌ها پایین بود که همین مسئله باعث می‌شود تا هر دو مؤلفه به حد وسط سوق پیدا کنند. از سوی دیگر و در میان مؤلفه‌های متغیر وابسته نیز شاهد این وضعیت بوده‌ایم که در نتیجه چنین امری باعث می‌شود تا داده‌ها به سمت حد وسط سوق پیدا کنند و قدرت تبیین‌کنندگی مدل را کاهش دهد. اما تغییر دادن چنین وضعیتی مطلوب نبود زیرا که داده‌ها واقعیت‌های جامعه مورد مطالعه را منعکس می‌کند، یعنی اینکه هم فرهنگ اعتماد و هم ارزش‌های توسعه پایدار در برخی از ابعاد دارای میانگین بالا و در برخی ابعاد دارای میانگین پایین تری بود. به‌عنوان مثال، بعد خلیات فرهنگ اعتماد و بعد نگرش به آزادی توسعه پایدار دارای میانگین بالا، اما بعد ساختاری فرهنگ اعتماد و بعد مشارکت سیاسی ارزش‌های توسعه پایدار دارای میانگین پایین تری بوده است. گرایش به مشارکت سیاسی و به‌ویژه اعتماد نهادی در مهر و موم‌های اخیر به میزان قابل توجهی کاهش یافته است. مطابق با شاخص‌های نکویی برازش جدول (۱۰) نیز مدل مربوط به فرضیه دوم از برازش مناسبی برخوردار است. شاخص‌های برازندگی متفاوت ممکن است نتایج متفاوتی را نشان دهند. برخی از آن‌ها ممکن است حساسیت بیشتری نسبت به جنبه‌های خاص مدل داشته باشند. در تحلیل از چندین شاخص برازندگی

استفاده‌شده و اگرچه یک یا چند شاخص ممکن است کمتر از حد ایده آل باشند، اما دیگر شاخص‌ها نشان‌دهنده برآزندگی قابل قبول مدل هستند.

نتیجه‌گیری

در بررسی‌ای که صورت گرفت نتایجی به دست آمد که در نوع خود بسیار جالب بود. اگرچه به لحاظ نظری و مطابق با دیدگاه پیوتر زتومکا فرهنگ اعتماد متشکل از ابعاد خلیات اجتماعی و عوامل ساختاری می‌باشد، یعنی اینکه این دو بعد و مؤلفه‌های آن‌ها به‌طور کلی فرهنگ اعتماد را می‌سازند، اما در بررسی انجام‌شده در شهر شیراز میان بعد ساختاری و فرهنگ اعتماد نتایج دیگری به دست آمد. شاید یکی از دلایل چنین امری این است که در سال‌های اخیر میزان اعتماد اجتماعی و به‌ویژه اعتماد نهادی کاهش یافته است، از سوی دیگر در دوره مورد مطالعه، مشارکت سیاسی نیز در سطح پایینی قرار دارد. بنابراین، از نتایج مهم پژوهش حاضر این بود که مردم شهر شیراز در برخی از ابعاد فرهنگ اعتماد (مانند جهت‌گیری معطوف به آینده، فعال‌گرایی یا میل به موفقیت) میانگین نسبتاً بالایی را به نمایش گذاشته‌اند اما نتایج پژوهش در دیگر ابعاد فرهنگ اعتماد از جمله اعتماد نهادی و نگرش نسبت به ثبات اجتماعی در سطح پایینی قرار دارد. از این رو هرچند که پژوهش حاضر با دقت بالایی صورت پذیرفت اما روابط در برخی از متغیرها دور از انتظار بود که همین مسئله تأثیر مهمی بر کاهش ضرایب داشته است و البته شاید بتوان گفت که از جنبه نوآوری قابل تأمل است. دلایل چنین امری می‌تواند ناشی از این باشد که جامعه مورد مطالعه از نظر ویژگی‌های نوسازی انسانی وارد مرحله مطلوبی از توسعه اجتماعی شده است اما در بعد نهادی و ساختاری نیاز است که جامعه و نهادهای آن در جهت نوسازی گام بردارد، به همین دلیل ما شاهد سطح بالایی از میل به پیشرفت، فعال‌گرایی، آینده‌نگری هستیم اما از سوی دیگر می‌بینیم که در مؤلفه‌های اعتماد نهادی، نگرش به ثبات اجتماعی و مشارکت سیاسی در سطح پایینی قرار دارد، بنابراین نوعی واپس‌ماندگی و

عدم تعادل میان این مؤلفه‌ها وجود دارد، به همین دلیل لازم است تا جامعه و نهادهای سیاسی، اداری و ساختاری جامعه خود را با نسل‌های جدید هماهنگ سازند، به عبارت دیگر نوعی نوسازی در بعد سیاسی، نهادی و ساختاری احساس می‌شود.

در بررسی فرضیه اصلی یعنی تأثیر فرهنگ اعتماد بر ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار، ثابت شد که رابطه علی میان دو متغیر برقرار است و فرهنگ اعتماد می‌تواند بخشی از ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار را تبیین نماید. وقتی که فرهنگ اعتماد در جامعه قوی باشد، افراد تمایل بیشتری به همکاری و مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی دارند در نتیجه به توسعه پایدار کمک می‌کند و با دیدگاه فوکویاما (۱۹۹۵) همسو است، همین‌طور پژوهش از کیا و حسنی‌راد (۱۳۸۸) و عمادی، جعفری‌نیا و امینی (۱۴۰۰) نشان‌دهنده چنین امری می‌باشد. بنابراین یافته‌های پژوهش بیان‌کننده این حقیقت است که فرهنگ اعتماد باعث می‌شود افراد احساس مسئولیت بیشتری نسبت به آینده و نسل‌های بعدی داشته باشند و ارزش‌های مربوط به توسعه پایدار را بیشتر درک کنند و به کارگیرند. به عنوان مثال، در جوامعی که اعتماد اجتماعی بالاست، افراد بیشتر تمایل دارند در پروژه‌های جمعی مانند حفاظت از محیط‌زیست، کاهش مصرف انرژی و مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی که به رفاه عمومی کمک می‌کند، شرکت کنند، همان‌گونه که رابرت پاتنام^۱ بر این باور است تعاون و همکاری داوطلبانه در جایی که اعتماد و سرمایه اجتماعی وجود دارد باعث افزایش در میزان کارایی جامعه می‌شود (پاتنام، ۱۹۹۲: ۱۶۷)

در بررسی فرضیه دوم یعنی تأثیر بعد خلیات فرهنگ اعتماد بر ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار تأیید شد. تأیید این فرضیه نشان می‌دهد که اگر افراد در جامعه‌ای دارای خلیاتی مانند آینده‌نگری و میل به موفقیت باشند، این ویژگی‌ها می‌توانند به تقویت ارزش‌های اجتماعی که برای توسعه پایدار ضروری هستند، کمک کنند. به عبارت دیگر، فرهنگ و جهت‌گیری آنها پیشران و همسو با ارزش‌های توسعه هستند، به طوری که راجرز در نظریه خرده‌فرهنگ روستایی بر این باور است که مهم‌ترین موانع نوسازی و توسعه ریشه

---

1. Putnam

در سبک زندگی و فرهنگ روستاییان دارد (ازکیا، ۱۳۸۴، ۲۴). همچنین نظریه فرهنگ فقر توسط اسکار لوئیس (۱۹۷۴) بیان می‌دارد که افراد فقیر دارای شیوه زندگی و نگرش‌های فقیرگونه‌ای هستند که این سبک زندگی اجازه عبور از فقر و دستیابی به توسعه و پیشرفت را به آن‌ها نمی‌دهد. به لحاظ مؤلفه جهت‌گیری معطوف به آینده، افرادی که آینده‌نگر هستند، معمولاً تمایل دارند برای دستیابی به یک جامعه پایدارتر تلاش کنند. این امر می‌تواند به افزایش مشارکت سیاسی و مدارا در جامعه منجر شود، زیرا افراد به دنبال تصمیم‌گیری‌هایی هستند که تأثیرات مثبتی در بلندمدت داشته باشد. اگرچه در شهر شیراز از جنبه فعال‌گرایی و میل به موفقیت، افراد را به تلاش برای بهبود وضعیت خود و جامعه ترغیب می‌کند. این افراد ممکن است بیشتر در فعالیت‌های سیاسی مشارکت کنند و به آزادی‌های بیشتری در جامعه ارزش بگذارند، زیرا این عوامل می‌توانند مسیر موفقیت آن‌ها را هموارتر کنند. در نتیجه، این فرضیه نشان می‌دهد که توسعه ویژگی‌های فردی مثبت مانند آینده‌نگری و میل به موفقیت می‌تواند به ایجاد یک فرهنگ اجتماعی کمک کند که ارزش‌های مرتبط با توسعه پایدار مانند مدارا، مشارکت سیاسی و آزادی را تقویت می‌کند.

بررسی فرضیه سوم: یعنی تأثیر بعد ساختاری فرهنگ اعتماد بر ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار، فرضیه تأیید شد اما میزان ضریب تعیین آن پایین بود. نتایج نشان می‌دهد که ابعاد ساختاری فرهنگ اعتماد بر ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار تأثیر مثبت دارد. بنابراین مطابق با نتایج پژوهش، افرادی که به نهادهای جامعه اعتماد بیشتری دارند، با محیط اجتماعی خود آشنایی بیشتری دارند و به ثبات‌ها و قوانین اجتماعی باور دارند، به احتمال زیاد ارزش‌هایی مانند مدارا، مشارکت سیاسی و نگرش مثبت به آزادی را پذیرا هستند. اما از جنبه‌ای دیگر و با توجه به اینکه ضریب بتا بین دو متغیر پایین بود، این ضریب به ما می‌گوید که اگرچه ارتباط مثبتی بین فرهنگ اعتماد و ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار وجود دارد، اما شدت و میزان این ارتباط نسبتاً کم است. به عبارت دیگر، عوامل دیگری نیز وجود دارند که ممکن است تأثیر بیشتری بر این ارزش‌ها داشته باشند و این ابعاد از فرهنگ اعتماد تنها بخشی از تصویر کلی هستند.

ضریب بتای پایین می‌تواند به این دلیل باشد که میزان فرهنگ اعتماد در جامعه مورد مطالعه (ساکنین شهر شیراز) در برخی از مؤلفه‌های آن مانند اعتماد نهادی و نگرش نسبت به ثبات اجتماعی پایین بود و در برخی مؤلفه‌ها میزان آن بالا بود اما تا حدودی همدیگر را خنثی کرده‌اند. از طرفی دیگر می‌تواند بدین معنا باشد که ابعاد فرهنگ اعتماد نمی‌توانند به تنهایی تأثیر قابل توجهی بر ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار داشته باشند. چنین امری می‌تواند نشان‌دهنده پیچیدگی و غیرقابل پیش‌بینی بودن رفتار انسان‌ها در جوامع مختلف باشد. اگرچه مدل انتخابی به بهترین نحو ممکن با داده‌های موجود سازگار است، اما داده‌های واقعی ممکن است به دلایل مختلف از مدل‌های ایده‌آل فاصله داشته باشند. با توجه به ضریب تعیین پایین، ممکن است پژوهش‌های آینده نیاز به بررسی دقیق‌تر و شناسایی عوامل دیگری داشته باشند که می‌توانند در ارتباط بین فرهنگ اعتماد و ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار نقش ایفا کنند. همچنین، استفاده از روش‌های مختلف تحلیل آماری یا گسترش دامنه مطالعه به گروه‌های مختلف اجتماعی می‌تواند نتایج دقیق‌تری را ارائه دهد. در یک نتیجه کلی می‌توان گفت که تأیید این فرضیه‌ها نشان می‌دهد که برای ارتقای ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار، لازم است که فرهنگ اعتماد در جامعه تقویت شود. سیاست‌گذاران و مدیران اجتماعی باید به ایجاد و تقویت بسترهایی پردازند که فرهنگ را افزایش دهند، چرا که می‌تواند به شکل‌گیری و تقویت ارزش‌هایی کمک کند که توسعه پایدار بر آن‌ها متکی است. است.

به‌طور کلی نتایج پژوهش حاضر از دو جنبه قابل تأمل است. الف: اینکه فرهنگ اعتماد به‌عنوان یک متغیر اجتماعی مهم تا چه حد می‌تواند بر ارزش‌های توسعه پایدار اثرگذار باشد. ب: از جنبه دیگر، نتایج به ما نشان داد که نوعی عدم تعادل میان ابعاد مختلف فرهنگ اعتماد در جامعه مورد مطالعه به چشم می‌خورد، یعنی در بعد شخصی فرهنگ اعتماد ما شاهد سطح مطلوبی از فرهنگ اعتماد هستیم اما در بعد ساختاری فرهنگ اعتماد دچار ضعف اساسی هستیم، که خود این عدم تعادل باعث می‌شود تا ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار و به‌طور کلی دستیابی به توسعه پایدار با مشکل اساسی مواجه شود. بنابراین

لازم است تا ضمن توجه جدی به بعد شخصی فرهنگ اعتماد، بر روی بعد ساختاری فرهنگ اعتماد نیز بیشتر کار شود تا بتوان وضعیت کلی فرهنگ اعتماد در جامعه را به سطح مطلوبی ارتقاء داد و به تبع آن ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار بهبود یابد و در نتیجه راه دستیابی به توسعه پایدار هموارتر شود.

محدودیت‌های پژوهش

یکی از محدودیت‌های اصلی پژوهش این بود که مردم از پاسخ‌گویی به سؤالات پرسشنامه خودداری می‌کردند، دلایل آن متعدد بود. برخی از دلایل مربوط به تعداد زیاد سؤالات و دلایل دیگری نیز در رابطه با ترس از بیان نگرش‌ها و عدم احساس امنیت نسبت به پیامدهای آن بود. از دیگر محدودیت‌های این پژوهش، پیچیدگی مدل پژوهش و متغیرها بود که پیچیدگی مدل برای دقیق‌تر کردن تحلیل و در نظر گرفتن تمامی متغیرهای مهم ضروری بوده است.

پیشنهادها و راهکارها

بر اساس نتایج این پژوهش، راهکارهای زیر قابل پیشنهاد است. با توجه به تأیید تأثیر فرهنگ اعتماد بر ارزش‌های اجتماعی توسعه پایدار، پیشنهاد می‌شود که با تقویت فرهنگ اعتماد در ابعاد گوناگون می‌توان مسیر دستیابی به توسعه پایدار را هموار نمود.

- فرهنگ‌سازی و تشویق به همکاری و مشارکت در امور پژوهشی، زیرا یکی از محدودیت‌های اصلی پژوهش بی‌انگیزگی افراد برای پاسخگویی به سؤالات پرسشنامه بود. - با توجه به نتایج این پژوهش که میزان اعتماد نهادی را در سطح پایینی نشان داد، پیشنهاد می‌شود با توجه به اینکه یکی از مؤلفه‌های مهم فرهنگ اعتماد، میزان شفافیت و پاسخگویی نهادها بوده است، بنابراین برای افزایش اعتماد عمومی به نهادهای اجتماعی،

مسئولان باید بر شفافیت در تصمیم‌گیری‌ها و پاسخگویی به نیازها و دغدغه‌های مردم تمرکز کنند.

- حسب نتایج پژوهش و پایین بودن میزان ثبات اجتماعی از نگاه شهروندان، پیشنهاد می‌شود با توجه به اهمیت ثبات هنجارها و قوانین اجتماعی در تقویت فرهنگ اعتماد، مسئولان باید بر تقویت قوانین پایدار و شفاف که حقوق و آزادی‌های شهروندان را تضمین می‌کند، تمرکز کنند.

همچنین پژوهش‌های بیشتری با استفاده از رویکردهای مقایسه‌ای و بین فرهنگی می‌تواند به بررسی این روابط در گروه‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی و جغرافیایی بپردازند تا تفاوت‌های احتمالی را شناسایی کنند و به درک این مفاهیم کمک کند.

تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافی در نگارش این مقاله وجود ندارد.

سپاسگزاری

این مقاله برگرفته از رساله دکتری می‌باشد و از استاد راهنما، جهانگیر جهانگیری و اساتید مشاور، اصغر میرفردی و منصور طبیعی در بخش جامعه‌شناسی دانشگاه شیراز سپاس‌گزاری به عمل می‌آید.

Orcid

Mostafa Alizade Arand <http://orcid.org/0009-0003-6214-7120>

Jahangir Jahangiri <http://orcid.org/0000-0002-5427-0251>

Asghar Mirfardi <http://orcid.org/0000-0002-1219-4485>

Mansour Tabiei <http://orcid.org/0000-0002-8409-1979>

منابع

- آذرنگ، عبدالحسین. (۱۳۶۴)، *تکنولوژی و بحران محیط‌زیست*، تهران: امیرکبیر
- ازکیاء، مصطفی و حسنی‌راد، کریم. (۱۳۸۸)، «نقش اعتماد اجتماعی در مشارکت مردم در طرح‌های توسعه روستایی»، *پژوهش‌نامه علوم اجتماعی*، سال سوم، شماره ۱: ۲۷-۷.
- پاتنام، رابرت. (۱۳۸۰)، *دموکراسی و سنت‌های مدنی*. محمدتقی دل‌فروز، تهران: انتشارات وزارت کشور.
- پور اصغر سنگاچین، فرزام؛ غفاری رهبر، فاطمه و حسین آبادی، محمد. (۱۳۹۹)، *توسعه پایدار، مبانی و شاخص‌های پایداری*، تهران: علم کشاورزی ایران.
- پور اصغر سنگاچین، فرزام. (۱۳۹۴)، «اهداف توسعه هزاره (MDG) و اهداف توسعه پایدار (SDG)»، *ماهنامه اجتماعی، اقتصادی، علمی و فرهنگی کار و جامعه*، شماره ۱۸۶: ۴۶-۶.
- جورج ریتزر، (۱۳۷۴)، *نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر*، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: علمی.
- خنیفر، حسین؛ کاملی، علیرضا و نیک‌خواه، روح‌الله. (۱۳۹۴)، «اثر اعتماد تیمی بر فرهنگ مشارکتی: نقش میانجی‌گری انتقال دانش»، *مدیریت فرهنگ سازمانی*، سال هیجدهم، شماره ۱: ۲۷-۴۶.
- دیرباز، عسکر و دادگر، حسین. (۱۳۸۶)، *نگاهی به اسلام و توسعه پایدار*، تهران: کانون اندیشه جوان.
- رزاقی مله، هادی و ابراهیمی، قربانعلی. (۱۳۹۷)، «تحلیل رابطه علی سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار گردشگری (مطالعه موردی: شهروندان شهر ساری)»، *فصل‌نامه برنامه‌ریزی توسعه گردشگری*، سال هفتم، شماره ۲۵: ۴۶-۷۱.
- ریتزر جورج. (۱۳۸۶)، *نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر*. ترجمه محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.
- ریتزر، جورج. (۱۳۷۴)، *نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر*، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: علمی.
- زتومپکا، پیوتر. (۱۳۸۶)، *اعتماد نظریه جامعه‌شناختی*، غلام‌رضا غفاری، تهران: شیرازه.

۱۳۰ | فصلنامه علمی برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی | سال شانزدهم | شماره ۶۴ | پاییز ۱۴۰۴

- زتومکا، پیوتر (۱۳۸۴)، *اعتماد بیک نظریه جامعه‌شناختی*، ترجمه فاطمه گلابی، تبریز، نشر ستوده.
- سلطانی پور، فرزانه و دمازی، بهزاد (۱۳۹۵)، وضعیت توسعه پایدار در ایران، *مجله دانشکده بهداشت و انستیتو تحقیقات بهداشتی*، سال چهاردهم، شماره ۴: ۱-۱۴.
- سراج زاده، حسین؛ ادهمی، جمال و اکبری، یونس. (۱۳۹۲)، «مطالعه جامعه‌شناختی فرهنگ اعتماد در بین دانشجویان اقوام چهارگانه آذری، فارس، کرد و لر»، *فصل‌نامه جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی*، سال اول، شماره ۱: ۵۵-۸۱.
- شارع پور، محمود. (۱۳۸۰)، «فرسایش سرمایه اجتماعی و پیامدهای آن». *نامه انجمن جامعه‌شناسی*. سال اول. شماره ۱.
- شیخ، زهرا. (۱۳۹۷)، *اعتماد اجتماعی و فرهنگ اعتماد*، تهران، انتشارات جامعه‌شناسان.
- صفایی پور، مسعود؛ مرادی‌مفرد، سمیرا و امیری فهلیانی، محمدرضا. (۱۳۹۵)، «ارزیابی و اولویت‌بندی شاخص‌های توسعه پایدار شهری با استفاده از مدل تحلیل شبکه ANP موردشناسی: مناطق شهر زنجان»، *جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای*، شماره ۱۹: ۱۴۳-۱۶۰.
- عمادی، مرتضی؛ جعفری‌نیا، غلامرضا و امینی، ناصر. (۱۴۰۰)، «بررسی ارتباط بین اعتماد اجتماعی و گرایش به مشارکت داوطلبانه در فعالیت‌های جمعیت‌های هلال‌احمر (نمونه مورد مطالعه: شهر اصفهان)»، *پژوهش‌های جامعه‌شناختی*، سال پانزدهم، شماره ۳: ۸-۲۸.
- غفاری، غلامرضا. (۱۳۸۰)، «بررسی رابطه اعتماد و مشارکت در نواحی روستایی کاشان»، رساله دکتری، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
- غفاری، غلامرضا. (۱۳۸۵)، «سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی»، *مجله مطالعات اجتماعی ایران*، سال اول، شماره ۱: ۱۵۹-۱۹۹.
- فوکویاما، فرانسیس. (۱۳۸۵)، *پایان نظم؛ سرمایه اجتماعی و حفظ آن*، غلام عباس توسلی، تهران: انتشارات جامعه ایرانیان.
- فوکویاما، فرانسیس. (۱۴۰۰)، *اعتماد، فضائل اجتماعی و خلق سعادت*، ترجمه علیرضا بهشتی شیرازی، تهران: پردیس دانش.

مدل‌سازی و تبیین اثربخشی فرهنگ اعتماد بر ارزش‌های...، جهانگیری و همکاران | ۱۳۱

- کافی، مجید و لشکری، علیرضا (۱۴۰۲)، تأثیر اعتماد اجتماعی بر رشد اقتصادی با تأکید بر مورد ایران، دو فصلنامه علمی جستارهای اقتصادی ایران، سال بیستم، شماره ۳۹: ۶۹-۹۳.
- کلمن، جیمز. (۱۳۷۷)، بنیادهای نظریه اجتماعی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران، نشر نی.
- گلابی، فاطمه. (۱۳۸۹)، مطالعه اعتماد اجتماعی در شهر تبریز با تأکید بر رویکرد نسلی، رساله دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه تهران.
- گیدنز، آنتونی. (۱۹۹۰)، پیامدهای مدرنیت، ترجمه محسن ثلاثی، تهران، مرکز.
- ملاح، جعفر؛ حیدرآبادی، ابوالقاسم و فرزانه، سیف‌الله. (۱۴۰۱)، بررسی نقش اعتماد سیاسی و باورهای دینی در توسعه سیاسی (مورد مطالعه شهرستان بندر گز)، مطالعات جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد تبریز.
- مکی، تکتم؛ علویان بطرودی، سمیه؛ اسدی آقبلاغی، مرضیه؛ اقصایی، هلن و هاشمی، حسین (۱۳۹۷)، مقایسه رویکردهای توسعه پایدار در ایران و سایر کشورها، محیط‌زیست و توسعه، سال نهم، شماره ۱۷: ۱۷-۲۴.
- مور، استفان. (۱۳۷۶)، دیباچه‌ای بر جامعه‌شناسی، ترجمه مرتضی ثاقب فر، تهران: ققنوس.
- میر کمالی، محمد؛ اعلامی، فرنوش و نارنجی ثانی، فاطمه. (۱۳۹۰)، «بررسی نقش فرهنگ اعتماد در عملکرد معلمان مدارس ابتدایی شهر تهران»، فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، سال یازدهم شماره ۴۲: ۳۲-۴۹.
- نسترن، مهین؛ زنگی‌آبادی، علی و خلقی‌پور، خلیفه. (۱۳۸۶)، «توسعه پایدار- شهر پایدار»، کار و جامعه، شماره ۵۸: ۵۶-۸۶.
- هزارجریبی، جعفر و نجفی، ملک محمد. (۱۳۹۸)، «اعتماد اجتماعی و توسعه گردشگری»، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال دوم شماره ۵: ۵۳-۷۰.

- Fukuyama, Francis. (1999). *Social capital and civil society*, prepared for Delivery at the I.M.F. conference on second Gwmsration Reforms.
- Gleave, Eric, Robbins, Blaine., & kolko, Beth. (2011). Trust in Uzbekistan, *International Political Science Review*.
- Granovetter, Mark. (2005) The Impact of Social Structure on Economic Outcomes. *Journal of Economic Perspectives*, 19: 33-50.
- Ingelhart, Ronald. (1988). "The Renaissance of Political Culture" *American Political Science Review*, 82(4), 1203 – 1230.

- Mishra, Jitendra., & Morrissey, Molly. (1990). Trust in employee/employer relationships: A survey of west Michigan managers. *Public Personnel Management*, 19(4), 443–486.
- Morris, Stephen., & Klesner, Joseph. (2010). Corruption and Trust: Theoretical Considerations and Evidence From Mexico, *Comparative Political Studies*, 43 (10), 1257- 1285.
- Putnam, Rober. (1992). *Making Democracy work*. Newjersey. Priston university press.
- Siyu, Xu., Yeye, Zhao., Noshaba. Aziz., & Jun, He. (2022). Does Education Affect Rural Women’s Trust? Evidence From China, *Frontiers in Psychology*, 13(10) 51-84.
- Sztompka, Puter. (1999), *Trust: A sociological theory*, Cambridge, Cambridge University Press.
- André van Hoorn (2015) Individualist–Collectivist Culture and Trust Radius: A Multilevel Approach *Journal of Cross-Cultural Psychology*, Vol. 46(2) 269–276.

استناد به این مقاله: علیزاده آرند، مصطفی؛ جهانگیری، جهانگیر؛ طبیعی، منصور و میرفردی، اصغر. (۱۴۰۴). مدل سازی و تبیین اثربخشی فرهنگ اعتماد بر ارزشهای اجتماعی توسعه پایدار (مورد مطالعه: ساکنین شهر شیراز). فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۱۶(۶۴)، ۹۳-۱۳۲.

Social Development and Welfare Planning Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.